

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: СУЧАСНІ ТА ІСТОРИЧНІ КОНТЕКСТИ, КОМПАРАТИВНІ РЕТРОСПЕКЦІЇ, ПОВСЯКДЕННІ ПРАКТИКИ

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.06.035>
УДК 355.45:327.5(470+571:477)

Юрій ПОЛІЩУК

доктор історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник,
відділ політичної культури та ідеології,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України (Київ, Україна)
pum19581958@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5605-9667>

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Мета — проаналізувати підходи зарубіжних і вітчизняних дослідників та експертів до осмислення теоретико-методологічних аспектів інформаційної війни як загальносвітового феномена, визначити ступінь висвітлення особливостей російської інформаційної війни проти України та її інструментарію, розкрити стан дослідження інформаційно-комунікаційного простору України в поточних умовах. **Методологія** базується на методах історіографічного аналізу, історіографічного синтезу. **Наукова новизна**. Вперше здійснено комплексний аналіз доробку західних і вітчизняних фахівців із дослідження інформаційної війни як складової сучасного російсько-українського протистояння. **Основні результати**. Встановлено, що предметно-об'єктним полем публікацій із проблем інформаційної війни виступають теоретико-методологічні питання цього феномена; особливості її ведення; вплив російської пропаганди на стан національно-громадянської ідентичності українців, на ціннісні орієнтації; дії української влади, громадянського суспільства щодо протидії російському ідеологічному тиску через пропаганду й дезінформацію. Визначено проблемні місця в масиві опублі-

Цитування: Поліщук Ю. Інформаційна війна як складова російської агресії проти України: історіографія проблеми. *Український історичний журнал*. 2025. № 6 (585). С. 35—49. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.06.035>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2025. № 6 (585)

кованих праць із цієї проблематики. Проаналізовано найновіші розвідки, які ще не ставали предметом історіографічного аналізу, з'ясовано їх значущість для розкриття особливостей російської інформаційної війни. Окреслено наукові проблеми, що потребують подальшої розробки. Сформульовано рекомендації щодо подальшого опрацювання проблем інформаційної війни як складової сучасного російсько-українського протистояння.

Ключові слова: *війна Росії проти України, інформаційна війна, ідентичність, цінності, ідеологія, пропаганда, фейк, дезінформація, історіографія.*

Причини, що обумовили початок війни Росії проти України, визначають її перебіг та окреслюють найбільш вірогідні перспективи, не вичерпуються факторами озброєнь чи мобілізаційного ресурсу. Значною мірою вони похідні від ідеологічного супроводу війни загалом і його багатоманітного втілення засобами інформаційних технологій, панівних наративів, стратегем, аргументацій. Тому ця війна, її гібридність є викликом та потрясінням не лише для України, а й для європейських країн, світу у цілому. Важливою її складовою стала інформаційна війна, яка впливає на всі сфери життя українців (ціннісні пріоритети, соціально-економічне становище, міжлюдські взаємини, побут і повсякдення, емоційний стан, громадянська активність). Фахівці звернули увагу на дослідження всіх аспектів цієї війни. Адже їх фіксування й осмислення дає можливість успішно протистояти агресору, протидіяти його інформаційному, ідеологічному тиску.

Співробітники Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського підрахували, що з 2014 по 2022 рр. в нашій країні було опубліковано 76 праць, присвячених інформаційній складовій війни [1]. І це далеко не повна кількість досліджень, адже тут не враховані розвідки закордонних авторів, а також те, що широкомасштабна агресія Росії в лютому 2022 р. значно збільшила інтерес до неї. Широкий комплекс видань та їх суспільно-політична, наукова актуальність диктують необхідність систематизації, виявлення повноти розкриття процесів і проблем, визначення питань, які ще недостатньо чи взагалі не досліджувалися.

В аналізі історіографії війни Росії проти України на сьогодні вже дещо зроблено. Одним із перших теоретико-методологічних аспектів її історіографічного дослідження розглянув О. Удод [2]. Перші ж власне історіографічні дослідження були присвячені аналізу праць із висвітлення протистояння на сході України. Зокрема Ю. Офіцинський дослідив стан вивчення вітчизняними істориками боротьби за Донбас [3]. Ю. Мацієвський проаналізував підходи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників до оцінки тих подій [4]. М. Галів, В. Ільницький систематизували підходи українських авторів до вивчення характеру сучасної російсько-української війни [5]. Однією з найбільш ґрунтовних стала монографія, присвячена інтерпретаціям у наукових та експертно-аналітичних колах США, Сполученого Королівства, Німеччини, Франції, Італії, Греції, Польщі й Росії поточного російсько-українського конфлікту [6]. Було встановлено, зокрема, головні тенденції висвітлення, тлумачення подій в Україні та довкола неї. Втім аналіз відповідних праць свідчить про відсутність історіографічних розвідок із проблем саме інформаційної війни. Тож у цій статті зосередимо увагу на аналізі підходів зарубіжних і вітчизняних

дослідників до осмислення теоретико-методологічних аспектів інформаційної війни як загальносвітового феномена; визначимо ступінь висвітлення особливостей російської інформаційної війни та її інструментарій; розкриємо стан дослідження інформаційно-комунікаційного простору України в умовах війни та протидію влади і громадянського суспільства ідеологічному тиску Кремля.

Одна з важливих складових війни Росії проти України — інформаційна, яка стала інструментом ідеологічного тиску, маючи завдання породити сумніви в українському суспільстві щодо перемоги, поширити суперечності та домисли, внести у суспільну й індивідуальну свідомість ворожі ідеї, дезорієнтувати, залякати українців. Водночас інформаційні технології Кремль використовує й щодо свого населення. Це робиться для того, щоб максимально дискредитувати українців в очах росіян, залякати ними.

Грунтовні праці з питань інформаційної війни з'явилися ще в 1960-х рр. [7—8]. Але першим ужив поняття «інформаційна війна» Т. Рон 1976 р., коли в доповіді «Системи зброї та інформаційна війна» проаналізував важливість інформаційних потоків для дій противника [9]. У другій половині 1980-х рр. закінчилася «холодна війна», відбулися значні геополітичні, суспільно-політичні, соціально-економічні зміни. Під їх впливом у науковому середовищі активізувалися дослідження війн «нового покоління». Серед іншого фахівці звернули увагу на визначення поняття «інформаційна війна». Дж. Стейн, зокрема, тлумачить її як досягнення національних інтересів за допомогою інформації [10]. В. Швартау стверджує, що це «електронний конфлікт, де інформація є стратегічним здобутком, який варто захопити чи знищити» [11, с. 5]. М. Лібікі головними її завданнями вбачає маніпулювання масами задля внесення у свідомість ворожих і шкідливих ідей та поглядів, дезорієнтацію й дезінформацію, послаблення стійких переконань, залякування власного народу образом ворога, а супротивника — своєю могутністю [12].

У 1990 — на початку 2000-х рр. до вивчення проблем війн «нового покоління», й інформаційних зокрема, долучилися в Росії [13—14]. Особливу зацікавленість викликає стаття начальника генштабу збройних сил РФ В. Герасимова, в якій він, формулюючи «нові особливості війн ХХІ ст.», наголосив на зростанні ролі невійськових заходів (політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних) у досягненні політичних і стратегічних цілей, які подеколи «за своєю ефективністю значно перевершують силу зброї». Співвідношення невійськових і військових заходів автор визначив як 4 до 1 [15].

На проблему інформаційних війн зверталася увага й в Україні [16—18]. Але цей інтерес здебільшого був епізодичним. До того ж аналіз наявних публікацій свідчить, що в них фактично відсутня російська складова, що цілком вписувалося в політику української влади 1990 — початку 2000-х рр.

Новий поштовх до вивчення згаданого феномена дав напад Росії на Україну. У вересні 2014 р. у США було опубліковано «Білу книгу» щодо протидії нетрадиційним війнам, де наголошувалося, що в Україні Кремль застосував прийоми інформаційної війни для дискредитація влади в очах населення сходу й півдня нашої держави [19, с. 3—5]. Того ж року відбулася дискусія між М. Макфолом,

С. Сестановичем і Д. Міршаймером щодо причин, перебігу та потенційних шляхів вирішення «конфлікту» [20]. Основна її цінність полягає в ретельній аргументації М. Макфола й С. Сестановича, котрі розкрили сутність російських пропагандистських наративів (РФ продовжує використовувати їх і зараз). Передусім ідеться про конструювання з Росії образу «жертви», яка начебто була «змушена» вдатися до агресії проти України через «загрозу з боку Заходу».

Значний внесок у вивчення інформаційної (в тому числі й кібер-) війни РФ проти України зробив британський аналітик К. Джайлз [21]. Дж. Макклінн проаналізувала вплив кремлівських інформаційних технологій на свідомість росіян, яким масовано вкладалася в голови теза, що російські війська на території України, мовляв, «борються зі злом» [22]. В іншому дослідженні авторка звернула увагу на історичну пропаганду, що пронизує повсякденне життя населення Росії. Наголошується, що у цій країні «власна історія» використовується для «маніфестації особливої російської ідентичності» та виступає головною ознакою політичної лояльності й національної належності [23].

Важлива складова інформаційної війни полягає у фальсифікації причин початку бойових дій, обґрунтуванні їх «виправданості», тиражуванні цих ідей як у самій державі-агресорці, так і назовні. Особливо це активізувалося після того, як Москва взяла курс на відкриту збройну агресію проти України. Ізраїльський дослідник М. Яновський детально проаналізував кремлівські аргументи щодо виправдання «спеціальної воєнної операції»: «нелегітимність влади в Києві», «загроза Росії з боку НАТО», «захист росіян в Україні», «боротьба з нацизмом», «запобігання українській агресії» [24]. Стратегію гри з наративами «приниження» як інструмента інформаційної війни розглянув П. Померанцев, стверджуючи, що, обіцяючи росіянам «підняти Росію з колін» після «принижень 1990-х рр.», В. Путін закріпив свою популярність у РФ [25].

На думку закордонних дослідників складником російського інформаційного тиску на Захід стало ототожнення сучасної України з нацистським режимом часів Третього Райху. Так, кремлівська пропаганда щосили намагається показати українців як абсолютне зло, дискредитувати українське політичне керівництво та збройні сили в очах західної аудиторії [26].

П. Померанцев, котрий чи не найбільше із західних дослідників цікавився інформаційною війною РФ проти України, 2014 р. опублікував матеріал, в якому охарактеризував відповідну російську теорію, яка полягала в тому, щоб підкорити країну, навіть не торкаючись її. Ціль інформаційної війни — людська свідомість, психологічна сфера. В інформаційній боротьбі йдеться не лише про пропаганду, медіадебати, переконування. Це — «військова доктрина, що включає кіберагресію, економічні, медійні та інші засоби» [27]. Згодом П. Померанцев і М. Вайс визначили завдання, які Москва ставила перед інформаційною війною, розкрили методи, що мали їх забезпечити: купівля західних ЗМІ, паралізування їх роботи DDoS-атаками, звинувачення журналістів у «наклепі», вкидання в інфопростір суперечливих повідомлень, «звалення» західних експертів, загалом через дезінформаційні кампанії роз'єднати та пересварити країни Заходу [28, с. 15].

Аналізуючи російські експансіоністські дії, нідерландський аналітик М.Г. Ван Герпен звернув увагу на сучасну кремлівську ідеологію як інструмент інформаційної війни. Її стовпами стали православ'я, владна вертикаль і «суверенна демократія» [29, с. 34]. Ці «духовні скріпи» поширювалися за допомогою пропаганди. Дж. Догерті дослідила, як саме вона працює [30]. Деяко інший бік російської інформаційної війни розкрив Г.П. Мідттун, який вважає, що «головне поле бою» тут — свідомість українців, «їхній мозок», тож у ній домінує інформаційне і психологічне протистояння [31]. Оцінюючи практичні результати російських дій проти України, М. Войджер назвав захоплення Кримського півострова «прикладом успішного використання масштабних інформаційних операцій» [32].

Після подій 2014 р. на проблеми російського інформаційного тиску звернули увагу й вітчизняні фахівці. Найактивніше ці питання досліджував Г. Почепцов. На його думку, інформаційні війни мають на меті введення в оману масової чи індивідуальної свідомості, «виведення з ладу або десинхронізацію процесів управління суспільством і його складовими, передовсім військовими» [33, с. 169—170]. У праці 2016 р. фахівець дав нове визначення інформаційної війни, фактично змінивши об'єкт, на який вона направлена: відтепер це «найінтелектуальніший варіант військового протистояння, оскільки ... об'єкт впливу тут — людський розум. Якщо звичайна війна націлена на тіло людини, то інформаційна або смислова — на її розум» [34, с. 7]. Г. Почепцов виокремлює три типи інформаційної війни: кібер-, інформаційно-психологічна, інформаційно-смислова. Якщо перші два поняття часто зустрічаються в наукових дискусіях, то третє, тобто інформаційно-смислова війна, ще не дуже вживане. Вона «має справу не так із фактами, як зі смислами, які ведуть до певної інтерпретації фактів» [34, с. 5]. У 2017 р. дослідник опублікував монографію, де розглядаються новітні технології інформаційного впливу, що їх або лише почали використовувати, або використовуватимуть у майбутньому [35].

Н. Семен розкрив методи, які Росія активно застосувала в Україні: дезінформування, маніпулювання, пропаганда, намагання змінити громадську думку, психологічний і психотропний тиск, поширення чуток [36, с. 24]. А. Стадник проаналізувала головні ознаки інформаційної війни, визначає та характеризує основні її моделі: масової демонстрації, пропагандистської комунікації, дезінформаційної та кампанії нейтралізації, масової комунікації, семіотичну, резонансного впливу [37, с. 84—85]. На думку авторки, особливістю інформаційної війни, яку Росія веде проти України, стала її «віртуалізація» [37, с. 88].

Особливу увагу вітчизняні фахівці приділили вивченню практичних аспектів. Так, М. Зубарева, узагальнивши підходи попередників до дефініції «інформаційна війна», визначила її основні психологічні риси, закономірності та наслідки, а також проаналізувала особливості інформаційної війни між Росією та Україною [38]. Г. Сасин дослідив історію інформаційних атак РФ, розглянув застосування маніпулятивних, психоінформаційних технологій, давши пропозиції щодо захисту інформаційного простору нашої країни [39]. А. Киричок визначив основні етапи інформаційного протистояння, охарактеризував їх і зробив висновки щодо подальших дій України. Однак викликає питання назва його статті, в якій об'єктом дослідження визначено

історіографічний аналіз. Натомість автор розглядає безпосередньо інформаційно-ідеологічне протистояння і про аналіз наявної літератури не згадує [40].

Багато уваги вітчизняні дослідники приділили інструментарію інформаційної війни Кремля. Так, Ю. Горбань, наголосивши, що її метою виступає ослаблення моральних і матеріальних сил супротивника та зміцнення власних, підкреслив, що РФ наслідує методи та прийоми ідеологів нацистської Німеччини [41, с. 137—138]. М. Гетьманчук, на відміну від попередніх дослідників, котрі в основному аналізували дії лише з російського боку, вивчає інформаційні механізми обох сторін війни та звертає увагу на помилки, допущені у цій сфері українською владою [42].

Один із головних інструментів інформаційної війни — пропаганда. Тож В. Ткач дослідив цей феномен саме як складник інформаційної війни Росії проти України, визначив головні цільові групи, основні засоби пропаганди, інструменти, методи й порядок її здійснення [43]. Особливості російської просвітницької та маніпулятивної пропаганди вивчав В. Лизанчук, розкривши методи протидії їй на засадах україноцентризму [44]. О. Підлуцький провів «інвентаризацію» сучасних російських пропагандистських міфів і запропонував засоби їх спростування [45]. О. Удод звернув увагу на роль та місце історичної пропаганди РФ в інформаційній війні. Проаналізувавши її антиукраїнський характер, він аргументовано доводить, що надійним антидотом тут виступає сучасний український історичний наратив [46].

Одним з інструментів пропаганди є книжки, через зміст яких можна «приховано маніпулювати поведінкою конкретних людей і соціальних груп» [47, с. 30]. О. Савченко дослідила застосування в інформаційній війні Росії проти України «м'якої сили» у вигляді друкованих видань. Для цього авторка проаналізувала ті з них, що присвячувалися Україні та були випущені у світ видавництвами РФ упродовж 2013—2017 рр. (причому з 2014 р. кількість назв і тиражі різко зросли) [47, с. 31]. В основному це були видання, що з російської перспективи «висвітлювали» історію націоналістичного підпілля у Західній Україні 1940—1950-х рр., події зими 2013—2014 рр., суспільні трансформації, воєнні дії на сході нашої держави, загалом історію України й Росії. Авторка показала механізм застосування книжки як інструмента інформаційно-мережевої війни [47, с. 33]. Дещо з іншого боку до цієї теми підійшли співробітники Інституту історії України НАН України. В дослідженні, присвяченому російським підручникам з історії як «школі ненависті й ворожнечі» наголошується, що ці видання подають «світоглядні дороговкази, ціннісні настанови та культурні вимоги в рецепції історичного часу і простору» [48, с. 4]. Висновок однозначний: у підручниках з історії Росії й усевітньої історії для 10—11 класів, за якими російська влада організувала навчання українських дітей на тимчасово окупованих територіях, панує «великодержавна доцільність» та історія «керованої спільноти-юрби», котра «героїчними й жертвовними звершеннями», «трудовими подвигами» розбудовує, а також невпинно розширює рамки територіальних «здобутків» держави-імперії [48, с. 51]. Це створює значні загрози для української ідентичності та національної безпеки, тож автори запропонували конкретні рекомендації щодо «протидії російській іс-

торичній пропаганді та реалізації т. зв. когнітивної деокупації» [48, с. 52—53]. Аналогічні підходи характерні для проаналізованих В. Яременком підручників з історії, що використовуються у школах власне Росії [49]. Водночас російські окупанти на захоплених територіях України активно знищують українськоцентричну літературу, особливо з історії [50].

Не оминули дослідники й механізми поширення пропаганди РФ. Так, В. Бравдов проаналізував сепаратистські мас-медіа Донеччини та російські інформаційні інтернет-ресурси, що активно працюють у регіоні, показав особливості формування пропагандистського антиукраїнського контенту [51]. В іншій статті фахівець охарактеризував інтернет-ресурси, що працюють у краї, встановив, що всі вони створені в результаті адміністративних рішень, за фінансової й матеріально-технічної підтримки окупаційної влади, а головною умовою їх існування стала безальтернативна антиукраїнська спрямованість [52, с. 101].

За допомогою такого важливого інструмента пропагандистської машини, як фальшивки (фейки), кремлівські політтехнологи намагаються сформувати у свідомості українців віртуальну «реальність», де України як держави не існує, а самі вони — просто «хворі росіяни». Вітчизняні дослідники звернули увагу на питання теоретико-методологічного розуміння цього феномена. О. Саприкін дав визначення понять «фейк» і «фейковий ресурс», розкрив їхні ознаки та властивості, надавши рекомендації щодо розпізнавання фейкових повідомлень і ресурсів [53]. Ці питання досліджували також І. Мудра [54], О. Кіца [55]. У 2019 р. Г. Почепцов опублікував монографію, присвячену «віртуальним війнам» і фейкам, впливу їх на людину [56]. У праці 2020 р. фахівець обґрунтував, що фейки стали результатом використання соціальних медіа, які дозволяють сегментувати цільову аудиторію, роблячи акцент на найбільш вразливих до дезінформації групах. Г. Почепцов дослідив технологію створення фейків, розкрив причини і шляхи швидкого їх поширення та можливі методи боротьби з ними [57]. Практичні питання боротьби з фейками в умовах війни Росії проти України досліджували також Г. Певцов, С. Залкін, С. Сідченко, К. Хударковський [58], Ю. Завгородня [59], Є. Глушук [60].

Комплексним дослідженням пропаганди як інструмента інформаційної війни стала праця А. Боброва — одна з перших із цієї проблеми. Автор звернув увагу на використання образів «герої», «символи єднання», які «допомагають розділяти біль, відчуття страху, люті чи захоплення». А. Бобров аналізує як російські «символи єднання», так й українські, визначає найефективніших розповсюджувачів пропаганди. У праці вперше зібрано найбільш поширені приклади пропагандистських і контрпропагандистських прийомів, що їх застосовують обидві сторони в умовах відкритого збройного протистояння. При цьому А. Бобров проводить паралелі з воєнною пропагандою часів Другої світової [61].

Інформаційна війна, яку Кремль веде проти України, вимагає активної протидії як із боку української влади, так й суспільства. Це здійснюється за допомогою державної інформаційної політики, що складається із засобів і дій щодо отримання, використання, поширення, зберігання інформації та забезпечення захисту вітчизняного інформаційного простору. У цій сфері вже нагромаджено

певний як позитивний, так і негативний досвід. Зокрема Д. Дубов [62], О. Пунда, О. Добрянська, Н. Новицька [63], І. Залевська, Г. Удренас [64], Н. Голованова [65] проаналізували сучасний стан державної інфополітики в Україні, запропонували нові підходи до її вдосконалення, розкрили головні види інформаційних загроз, які виникли в умовах війни. Ж. Денисюк дослідила роль пропаганди та контрпропаганди у структурі інформаційної політики нашої держави [66]. Більш комплексно до вивчення проблем державної інфополітики підійшов Ю. Ніколаєвець, який установив, що вона напряму залежить як від перебігу бойових дій, так і від інформаційно-психологічних операцій. На думку автора, значно зросла роль соціальних мереж, орієнтованих на індивідуалізацію контенту [67].

* * *

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що предметно-об'єктивним полем публікацій із проблем інформаційної війни є теоретико-методологічні питання цього феномена; особливості ведення її Росією проти України; вплив російської пропаганди на стан національно-громадянської ідентичності українців, їхні ціннісні пріоритети; дії української влади, громадянського суспільства у сфері пропаганди й контрпропаганди. Кожна з цих складових має свою нішу в історіографії теми.

Робота дослідників над цими питаннями тісно пов'язана з активністю російського агресора як на лінії бойового зіткнення, так і на інформаційному фронті. Саме вона переважно визначала тематику студіювань. Беручи за точку відліку початок 2014 р. можна виділити два головні історіографічні періоди. Перший (початок 2014 — лютий 2022 рр.) зумовлений подіями «Революції гідності», захопленням Росією Кримського півострова, активізацією «гібридної» та розв'язанням реальної війни на сході нашої держави. Характеризується зростанням уваги дослідників до теоретико-методологічних аспектів феномена інформаційної війни, особливостей застосування її інструментарію в Україні. Загальною вадою праць цього періоду стало певне згладжування наявних «гострих кутів» у практичній діяльності державних органів. Від лютого 2022 р. бере початок другий період. Повномасштабне вторгнення військ РФ змусило по-іншому подивитися на ситуацію й дати відповіді на питання, як протистояти навалі не лише зі зброєю в руках, а й ідеологічно, інформаційно та що для цього мають робити держава, громадянське суспільство, кожен українець. Цей період триває, тож регулярно з'являються нові праці. Найбільше уваги в них приділяється аналізу впливу російської інформаційної війни на кристалізацію української національно-громадянської ідентичності, ціннісних пріоритетів громадян, стану інформаційно-комунікативного середовища нашої країни, боротьбі з ідеологічним тиском ворога (дезінформації, фейки тощо).

Зауважимо, що у працях подеколи ще спостерігаються різночитання у трактуванні певних понять і термінів («інформаційна війна», «гібридна війна», «смілова війна», «фейки» та ін.), що ускладнює розуміння цих феноменів. Помітний також значний дисбаланс у дослідженні окремих складових російсько-української інформаційної війни. Так, чисельно вирізняються публікації з питань інформаційної, ідеологічної складових російської «гібридної війни» проти України, впливу її

на національно-громадянську ідентичність українців, визначення поняття «інформаційна війна», її сутності, змісту, технологій, а також історичні витoki й сучасні особливості інформаційного тиску РФ на Україну. Натомість значно менше досліджень з інформаційно-психологічних аспектів інформаційної війни Росії, діяльності державних та особливо громадських інституцій щодо захисту інформаційно-комунікативного простору нашої держави. Деякі важливі складові цієї проблеми взагалі залишилися на узбіччі (російська інформаційно-пропагандистська обробка населення на тимчасово окупованих територіях України, морально-психологічний стан внутрішніх і зовнішніх українських переселенців тощо).

Проведений аналіз дозволяє сформулювати певні рекомендації. Зокрема йдеться насамперед про посилення уваги до вивчення впливу російської інформаційної війни на суспільні цінності та ціннісні пріоритети українців; протидії влади, громадянського суспільства ідеологічному тиску ворога; механізмів консолідації українського суспільства навколо ідей перемоги над російським агресором; морально-психологічного стану внутрішніх і зовнішніх українських переселенців, які зазнають постійних російських інформаційних атак і політики влади щодо них; особливостей українського інформаційного впливу на населення тимчасово окупованих ворогом територій нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Blyndaruk, S., Dudnik, O. & Shtykh, P. Anatomiiia rosiisko-ukrainskoho konfliktu (2014—2022 rr.) v epokhu hibrydnykh viin. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5937> [in Ukrainian].
[Блиндарук С., Дуднік О., Штих П. Анатомія російсько-українського конфлікту (2014—2022 рр.) в епоху гібридних війн. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5937> (дата звернення: 25.03.2024)].
2. Udod, O. Chy nastav chas dlia istoriohrafichnoho osmyslennia viiny Rosii proty Ukrainy? *Perelom: viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy*. Kn. 3. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NANU, 2023. 823-825 [in Ukrainian].
[Удод О. Чи настав час для історіографічного осмислення війни Росії проти України? *Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками*. Kn. 3. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2023. С. 823—825].
3. Ofitsynskiy, Yu. Rosiiska ahresiia na Donbasi v suchasni ukrainiskii istoriohrafii. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorychni nauky*. 6: 128-135 [in Ukrainian].
[Офіцинський Ю. Російська агресія на Донбасі в сучасній українській історіографії. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. Вип. 6. С. 128—135].
4. Matsiievskiy, Yu. Vnutrishnii konflikt chy prykhovana ahresiia: akademichna diskusiiia ta ekspertni otsinky viiny na Donbasi. *Politychne zhyttia*. 2019. 2: 55-68 [in Ukrainian].
[Мацієвський Ю. Внутрішній конфлікт чи прихована агресія: академічна дискусія та експертні оцінки війни на Донбасі. *Політичне життя*. Вип. 2. Острогор, 2019. С. 55—68].
5. Haliv, M. & Ilnytskyi, V. Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014—2023): vitchyzniani istoriohrafichniy diskurs. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriiia Istoriiia*. 2023. 13/55: 48-73 [in Ukrainian].

- [Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014—2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. Вип. 13/55. Дрогобич, 2023. С. 48—73].
6. Interpretatsii rosiisko-ukrainskoho konfliktu v zakhidnykh naukovykh i ekspertno-analitychnykh pratsiakh. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2020 [in Ukrainian]. [Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях. Відп. ред. В. Кулик. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с.].
 7. Messner, E. Vsemirnaia miatezhevoina. Moscow; Zhukovsky, 2004 [in Russian]. [Месснер Э. Всемирная мятежевойна. Москва; Жуковский, 2004. 511 с.].
 8. McLuhan, M. Understanding Media: The Extensions of Man. 1st ed. McGraw Hill, 1964.
 9. Pocheptsov, N. Informatsionnaia voina: opredeleniia i bazovye poniatiia. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar25.htm> [in Russian]. [Почепцов Г. Информационная война: определения и базовые понятия. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar25.htm> (дата звернення: 24.08.2025)].
 10. Stein, G.J. AWC information warfare. URL: http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj95/spr95_files/stein.htm
 11. Schwartz, W. An introduction to information warfare. War in the information age: new challenges for U.S. security policy. Washington etc. 1997.
 12. Viina informatsiina. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-v.php [in Ukrainian]. [Війна інформаційна. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-v.php (дата звернення: 08.12.2024)].
 13. Greshevnikov, A. Informatsionnaia voina. Moscow, 1999 [in Russian]. [Грешевников А. Информационная война. Москва, 1999].
 14. Rastorguev, S.P. Informatsionnaia voina. Moscow, 1998 [in Russian]. [Расторгуев С.П. Информационная война. Москва, 1998].
 15. Gerasimov, V. Tsennost nauki v predvidenii. *Voенно-promyshlennyj kurer*. 2013. 8(476) [in Russian]. [Герасимов В. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер*. 2013. № 8(476)].
 16. Horbenko, I., Dolhov, V. & Hrinchenko, T. Informatsiina viina — sutnist, metody ta z soby vedennia. Kyiv, 1998 [in Ukrainian]. [Горбенко І., Долгов В., Грінченко Т. Інформаційна війна — сутність, методи та засоби ведення. Київ: Наука, 1998].
 17. Babenko, Yu. Informatsiina viina — zbroia masovoho znyshchennia! URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050> [in Ukrainian]. [Бабенко Ю. Інформаційна війна — зброя масового знищення! URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050> (дата звернення: 02.12.2024)].
 18. Horbulin, V.P., Dodonov, O.H. & Lande, D.V. Informatsiini operatsii ta bezpeka suspilstva: zahrozy, protydiia, modeliuannia. Kyiv, 2009 [in Ukrainian]. [Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання. Київ, 2009. 164 с.].
 19. Counter-Unconventional Warfare. Whitepaper: Public Intelligence. 2014. URL: <https://info.publicintelligence.net/USASOC-CounterUnconventionalWarfare.pdf> (дата звернення: 09.07.2023).
 20. McFaul, M., Sestanovich, S. & Mearsheimer, J. Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis? *Foreign Affairs*. 2014. 93, 6: 167-178.
 21. Ukrainku informatsiinu stiikist nedoostyinyly i u Rosii, i na Zakhodi. URL: <https://ukrline.info/2024/02/17/chatham-house/> [in Ukrainian].

- [Українську інформаційну стійкість недооцінили й у Росії, і на Заході. URL: <https://ukrlife.info/2024/02/17/chatham-house/> (дата звернення: 20.09.2025)].
22. McGlynn, J. *Russia's War*. Polity Press, 2023.
 23. McGlynn, J. *Memory Makers. The Politics of the Past in Putin's Russia*. London: Bloomsbury, 2023.
 24. Yanovskyi, M. *Ob odnoi «neodnoznachnoi» voine*. URL: https://www.academia.edu/90357817/Об_одной_неоднозначной_войне [in Russian].
[Яновский М. *Об одной «неоднозначной» войне*. URL: https://www.academia.edu/90357817/Об_одной_неоднозначной_войне (дата звернення: 26.09.2025)].
 25. Pomerantsev, P. *How to win an information war: The propagandist who outwitted Hitler*. London: Faber & Faber, 2024.
 26. Kragh, M. *Ukraine as Putin's ideological project*. URL: <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeus/ukraine-as-putins-ideological-project.pdf> (дата звернення: 21.04.2022).
 27. Pomerantsev, P. *Can Ukraine Win Its Information War With Russia?* URL: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/can-ukraine-win-its-information-war-withrussia/372564/> (дата звернення: 06.07.2024).
 28. Pomerantsev, P. & Vais, M. *Ugroza nerealnosti: informatsiya, kultura i dengi kak oruzhie Kremli*. New York, 2015 [in Russian].
[Померанцев П., Вайс М. *Угроза нереальности: информация, культура и деньги как оружие Кремля*. Нью-Йорк: Институт современной России, 2015. 48 с.].
 29. Kherpen, M.Kh. *Van. Viiny Putina. Chechnia, Hruziiia, Ukraina: nezasvoieni uroky mynuloho*. Kharkiv, 2016 [in Ukrainian].
[Херпен М.Х. *Ван. Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна: незасвоєні уроки минулого*. Харків: Віват, 2016. 304 с.].
 30. Doherti, Dz. *Usi breshut, abo yak transformuvalysia rosiiskii ZMI*. URL: <https://ms-detector.media/manipulyatsii/post/11448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformuvalysya-rosiyski-zmi/> [in Ukrainian].
[Догерті Дж. *Усі брешуть, або як трансформувалися російські ЗМІ*. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/11448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformuvalysya-rosiyski-zmi/> (дата звернення: 03.02.2025)].
 31. Midttun, H.P. *Bytva umiv. Hibrydna viina — tse vplyv na lyudei, z metoiu pidvesty yikh do svidomoho chy nesvidomoho vyboru, korysnoho dlia ahresora*. URL: <https://texty.org.ua/articles/101043/bytva-umiv-gibrydna-vijna-ce-vplyv-na-lyudej-z-metoyu-pidvesty-yih-do-svidomoho-chy-nesvidomoho-vyboru-korysnoho-dlya-ahresora/> [in Ukrainian].
[Мідтгун Г.П. *Битва умів. Гібридна війна — це вплив на людей, з метою підвести їх до свідомого чи несвідомого вибору, корисного для агресора*. URL: <https://texty.org.ua/articles/101043/bytva-umiv-gibrydna-vijna-ce-vplyv-na-lyudej-z-metoyu-pidvesty-yih-do-svidomoho-chy-nesvidomoho-vyboru-korysnoho-dlya-ahresora/> (дата звернення: 03.04.2025)].
 32. Voidzher, M. *U nynishnii rosiiskii hibrydnii viini nemaie nichoho pryntsupovo novoho*. URL: <https://tyzhden.ua/mark-vojdzher-u-nynishnij-rosijskij-hibrydnij-vijni-nemaie-nichoho-pryntsupovo-novoho/> [in Ukrainian].
[Войджер М. *У нинішній російській гібридній війні немає нічого принципово нового*. URL: <https://tyzhden.ua/mark-vojdzher-u-nynishnij-rosijskij-hibrydnij-vijni-nemaie-nichoho-pryntsupovo-novoho/> (дата звернення: 10.04.2025)].
 33. Pochertsov, H. *Suchasni informatsiini viiny*. Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
[Почепцов Г. *Сучасні інформаційні війни*. Київ: ВД «Киево-Могилянська академія», 2015. 497 с.].
 34. Pochertsov, H. *Smysly i viiny: Ukraina i Rosiia v informatsiinii i smyslovii viinakh*. Kyiv, 2016 [in Ukrainian].

- [Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2016. 312 с.].
35. Pochepstov, H. Vid pokemoniv do hibrydnykh viin: novi komunikatyvni tekhnolohii XXI st. Kyiv, 2017 [in Ukrainian].
[Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI ст. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.].
36. Semen, N.F. Poniattia «informatysiina viina» v konteksti sotsialnykh komunikatsii. *Derzhava ta rehiony (Sotsialni komunikatsii)*. 2016. 1: 22-25 [in Ukrainian].
[Семен Н.Ф. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій. *Держава та регіони (Соціальні комунікації)*. Вип. 1. Запоріжжя, 2016. С. 22—25].
37. Stadnyk, A.H. Aktualni modeli orhanizatsii informatsiinykh viin ta yikh riznovydy. *Sotsialni tekhnolohii: aktualni problemy teorii ta praktyky*. 2015. 67/68: 81-91 [in Ukrainian].
[Стадник А.Г. Основні моделі організації інформаційних війн та їх різновиди. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. Вип. 67/68. Одеса, 2015. С. 81—91].
38. Zubarieva, M.A. Analiz informatysiinoi viiny mizh Rosiieiu ta Ukrainoiu v informatysiinomu suspilstvi. *Informatysiine suspilstvo*. 2015. 21: 6-11 [in Ukrainian].
[Зубарева М.А. Аналіз інформаційної війни між Росією та Україною в інформаційному суспільстві. *Інформаційне суспільство*. Вип. 21. Київ, 2015. С. 6—11].
39. Sasyn, H.V. Informatysiina viina: sutnist, zasoby realizatsii, rezultaty ta mozhlyvosti protydii (na prykladi rosiiskoi ekspansii v ukrainskyi prostir). *Hrani*. 2015. 3: 18-23 [in Ukrainian].
[Сасин Г.В. Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір). *Грані*. Вип. 3. Дніпропетровськ, 2015. С. 18—23].
40. Kurychok, A.P. Istoriohrafichnyi analiz rosiisko-ukrainskoi informatysiinoi viiny. *Derzhava ta rehiony. Ser. Sotsialni komunikatsii*. 2017. 3: 23-27 [in Ukrainian].
[Киричок А.П. Історіографічний аналіз російсько-української інформаційної війни. *Держава та регіони. Сер. Соціальні комунікації*. Вип. 3. Запоріжжя, 2017. С. 23—27].
41. Horban, Yu.O. Informatysiina viina proty Ukrainy ta zasoby yii vedennia. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*. 2015. 1: 136-141 [in Ukrainian].
[Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Вип. 1. Київ, 2015. С. 136—141].
42. Hetmanchuk, M.P. «Hibrydna viina» Rosii proty Ukrainy: informatysiinyi aspekt. *Vysokovo-naukovy visnyk*. 2017. 27: 296-307 [in Ukrainian].
[Гетьманчук М.П. «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний аспект. *Військово-науковий вісник*. Вип. 27. Львів, 2017. С. 296—307].
43. Tkach, V.F. Spetspropahanda yak informatysiinyi skladnyk hibrydnoi viiny Rosii proty Ukrainy. *Stratehichni prioriteti. Serii: Polityka*. 2016. 1: 99-109 [in Ukrainian].
[Ткач В.Ф. Спецпропаганда як інформаційний складник гібридної війни Росії проти України. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. Вип. 1. Київ, 2016. С. 99—109].
44. Lyzanchuk, V. Prosvitnytska i manipulyatyvna propahanda v umovakh nynishnoi rosiisko-ukrainskoi viiny. *Tele- ta radiozhurnalistyka*. 2018. 17: 22-51 [in Ukrainian].
[Лизанчук В. Просвітницька і маніпулятивна пропаганда в умовах нинішньої російсько-української війни. *Теле- та радіожурналістика*. Вип. 17. Львів, 2018. С. 22—51].
45. Pidlutskyi, O.H. Mify rosiiskoi informatysiinoi viiny proty Ukrainy. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*. 2017. 2: 13-21 [in Ukrainian].
[Підлуцький О.Г. Міфи російської інформаційної війни проти України. *Наукові записки Інституту журналістики*. Вип. 2. Київ, 2017. С. 13—21].

46. Udod, O. Suchasnyi ukrainskyi istorychnyi naratyv yak zasib dekonstruktsii rosiiskoi istorychnoi propahandy: Metodychni materialy do serii vebinariv dlia vchyteliv istorii. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2024 [in Ukrainian].
[УДОД О. Сучасний український історичний наратив як засіб деконструкції російської історичної пропаганди: Методичні матеріали до серії вебінарів для вчителів історії. Київ: Інститут історії України НАН України, 2024. 30 с.].
47. Senchenko, O. «Miaka syła»: knyhy u hibrydnyi viini Rosii proty Ukrainy. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*. 2018. 4: 30-38 [in Ukrainian].
[Сенченко О. «М'яка сила»: книги у гібридній війні Росії проти України. *Вісник Книжкової палати*. Вип. 4. Київ, 2018. С. 30—38].
48. Rosiiski pidruchnyky z istorii: shkola nenavysti i vorozhnechi: Analitychna zapyska. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, In-t pedahohiky NAPN Ukrainy, 2023 [in Ukrainian].
[Російські підручники з історії: школа ненависті і ворожнечі: Аналітична записка. Київ: Інститут історії України НАН України, Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 57 с.].
49. Yaremenko, V. Ukraina u shkilnii istorii putinskoï Rosii (do 2021 r.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2023. 3: 176-196. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.176> [in Ukrainian].
[Яременко В. Україна у шкільній історії путінської Росії (до 2021 р.). *Український історичний журнал*. 2023. 3. С. 176—196].
50. Udod, O. Chomu rosiiski okupanty spaluiut ukrainski pidruchnyky z istorii? *Perelom: viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny: Dialogy z istorykamy*. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2023. 3: 814-816 [in Ukrainian].
[УДОД О. Чому російські окупанти спалюють українські підручники з історії? *Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини: Діалоги з істориками*. Кн. 3. Київ: Інститут історії України НАН України, 2023. С. 814—816].
51. Bradov, V. Kontent merezhi yak chynnyk informatsiinoï ahresii. *Obraz*. 2020. 2(34): 88-97. DOI: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2020.2\(34\)-88-97](https://doi.org/10.21272/Obraz.2020.2(34)-88-97) [in Ukrainian].
[Брадов В. Контент мережі як чинник інформаційної агресії. *Образ*. Вип. 2(34). Суми, 2020. С. 88—97].
52. Bradov, V. Formuvannia merezhevoho instrumentariiu informatsiinoï viiny (na prykladï ahresii Rosii proty Ukrainy). *Derzhava ta rebiony. Seriia: Sotsialni komunikatsii*. 2021. 2: 96-103 [in Ukrainian].
[Брадов В. Формування мережевого інструментарію інформаційної війни (на прикладі агресії Росії проти України). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. Вип. 2. Запоріжжя, 2021. С. 96—103].
53. Saprykin, O.A. Feik yak instrument informatsiinoï viiny proty Ukrainy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*. 2016. 1: 87-94 [in Ukrainian].
[Саприкін О.А. Фейк як інструмент інформаційної війни проти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Вип. 1. Київ, 2016. С. 87—94].
54. Mudra, I. Poniattia «feik» ta yoho vydu u ZMI. *Tele- ta radiozhurnalistyka*. 2016. 15: 184-188 [in Ukrainian].
[Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*. Вип. 15. Львів, 2016. С. 184—188].
55. Kitsa, O.M. Feikova informatsiia v ukrainskykh sotsialnykh media: poniattia, vydu, vplyv na audytoriiu. *Naukovi zapysky. Sotsialni komunikatsii*. 2016. 1(52): 281-287 [in Ukrainian].
[Кіца О.М. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. *Наукові записки. Соціальні комунікації*. Вип. 1(52). Львів, 2016. С. 281—287].

56. Pochertsov, G. Virtualnye vojny. Feiki. Kharkiv, 2019 [in Russian]. [Почепцов Г. Виртуальные войны. Фейки. Харків: Фоліо, 2019. 620 с.].
57. Pochertsov, H. Feik. Tekhnologii spotvorennia realnosti. Kyiv, 2020 [in Ukrainian]. [Почепцов Г. Фейк. Технології спотворення реальності. Київ: ВД «Киево-Могилянська академія», 2020. 224 с.].
58. Pievtsov, H.V., Zalkin, S.V., Sidchenko, S.O. & Khudarkovskiy, K.I. Informatsiino-psykholohichni operatsii Rosiiskoi Federatsii v Ukraini: modeli vplyvu ta napriamky protydidii. *Nauka i oborona*. 2015. 2: 28-32 [in Ukrainian]. [Певцов Г.В., Залкін С.В., Сідченко С.О., Хударковський К.І. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрямки протидії. *Наука і оборона*. Вип. 2. Київ, 2015. С. 28—32].
59. Zavorodnia, Yu.V. Feiky yak suchasna forma politychnoho protyborstva u kiberpros-tori. *Rehionalni studii*. 2022. 28: 67-71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.28.12> [in Ukrainian]. [Завгородня Ю.В. Фейки як сучасна форма політичного протиборства у кіберпрос-торі. *Регіональні студії*. Вип. 28. Ужгород, 2022. С. 67—71].
60. Hlushchuk, Ye. Feiky yak instrument tysku v umovakh viiny: spetsyfika zastosuvannia ta spryiniattia. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V.I. Vernadskoho*. 2023. 67: 96-107 [in Ukrainian]. [Глушук Є. Фейки як інструмент тиску в умовах війни: специфіка застосування та сприйняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського*. Вип. 67. Київ, 2023. С. 96—107].
61. Bobrov, A. Propahanda 2023: informatsiini viiny pid chas rosiiskoi ahresii. Kharkiv, 2023 [in Ukrainian]. [Бобров А. Пропаганда 2023: інформаційні війни під час російської агресії. Харків: Фоліо, 2023. 158 с.].
62. Dubov, D.V. Derzhavna informatsiina polityka Ukrainy v umovakh hibrydnoho mygu ta viiny. *Stratehichni priorytety*. 2016. 3: 86-93 [in Ukrainian]. [Дубов Д.В. Державна інформаційна політика України в умовах гібридного миру та війни. *Стратегічні пріоритети*. Вип. 3. Київ, 2016. С. 86—93].
63. Punda, O., Dobrianska, O., ... Novytska, N. Prynysury informatsiinoi polityky v umovakh viiny ta yikh normatyvno-pravove zakriplennia. *Sotsiologhiia prava*. 2022. 1/2: 60-65 [in Ukrainian]. [Пунда О., Добрянська О., ... Новицька Н. Принципи інформаційної політики в умовах війни та їх нормативно-правове закріплення. *Соціологія права*. Вип. 1/2. Київ, 2022. С. 60—65].
64. Zalievska, I. & Udrenas, H. Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh rosiiskoi viiskovoi ahresii. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys*. 2022. 1/2: 20-26. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4> [in Ukrainian]. [Залевська І., Удренас Г. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. *Південноукраїнський правничий часопис*. Вип. 1/2. Одеса, 2022. С. 20—26].
65. Holovanova, N. Informatsiina polityka Ukrainy v umovakh viiny (arkhetypnyi pidkhid). *Naukovi perspektyvy*. 2022. 6: 57-70. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6\(24\)-57-70](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6(24)-57-70) [in Ukrainian]. [Голованова Н. Інформаційна політика України в умовах війни (архетипний підхід). *Наукові перспективи*. Вип. 6. Київ, 2022. С. 57—70].
66. Denysiuk, Zh.Z. Propahanda ta kontpropahanda v konteksti stratehii derzhavnoi informatsiinoi polityky. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Derzhavne uprav-linnia*. 2021. 32(71). 2: 46-51. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.2/08> [in Ukrainian].

[Денисюк Ж.З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Т. 32(71). № 2. Київ, 2021. С. 46—51].

67. Nikolaiets, Yu. Derzhavna informatsiina polityka Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoho voiennoho vtorhnennia Rosiiskoi Federatsii: suspilno-mobilizatsiinyi potentsial i efektyvnist. *Politychni doslidzhennia*. 2024. 1(7): 42-67. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-3> [in Ukrainian].

[Ніколаєць Ю. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність. *Політичні дослідження*. Вип. 1(7). Київ, 2024. С. 42—67].

Надійшла / Received 30.09.2025

Yurii POLISHCHUK

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Docent,
Leading Research Fellow, Department of Political Culture and Ideology,
I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
pum19581958@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5605-9667>

INFORMATION WARFARE AS A COMPONENT OF RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE: HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM

The purpose is to analyze the approaches of foreign and domestic scientists and experts to understanding the theoretical and methodological aspects of “information warfare” as a global phenomenon; to determine the degree of coverage of the features of the Russian information warfare against Ukraine and its tools; to reveal the state of research on the information and communication space of Ukraine in the conditions of Russia’s war against Ukraine. **The methodology** is based on the methods of historiographic analysis and historiographic synthesis. **Scientific novelty**. For the first time, a comprehensive analysis of the scientific achievements of Western and domestic scientists on the study of information warfare as a component of the modern Russian-Ukrainian confrontation has been conducted. **Main results**. It has been established that the subject-object field of publications on the problems of information warfare is: theoretical and methodological issues of this phenomenon; features of its conduct; the influence of Russian propaganda on the state of the national and civic identity of Ukrainians, their value orientations; actions of the Ukrainian authorities and civil society in the field of countering Russian ideological pressure through propaganda and disinformation. The bottlenecks in the array of already published works on this issue are identified. The latest works that have not yet been subjected to historiographic analysis are analyzed, and their historiographic significance for revealing the features of the Russian information war against Ukraine is clarified. Scientific problems that require further development are outlined. Recommendations are given for the further development by scientists of the problems of information war as a component of the modern Russian-Ukrainian confrontation.

Keywords: *Russia’s war against Ukraine, information warfare, identity, values, ideology, propaganda, fake, disinformation, historiography.*